

Sædgås *Anser fabalis*

Global utbredelse

Sædgåsa hekker i Palearktis, med hekkeområder i nordlige skogområder i Fennoskandia og i taiga- og tundraområder gjennom Nord-Russland til Stillehavet.

To typer med ulike habitatkrav, den langnebbete skogsædgåsa *fabalis* og den kortnebbete tundrasædgåsa *rossicus*, blir regelmessig sett i Vest-Europa utenom hekketiden. Det har vært stor uenighet om artens systematikk, og den har vært inndelt i flere typer eller underarter. Nye data konkluderer med at gjessene som overvintrer i Vest-Europa kommer fra tre separate hekkebestander, *fabalis* fra Fennoskandia og Vest-Sibirs skogområder øst for Uralfjellene, og *rossicus* fra tundraområdene vest for Ural (Burgers m.fl. 1991).

Norsk utbredelse og habitatvalg

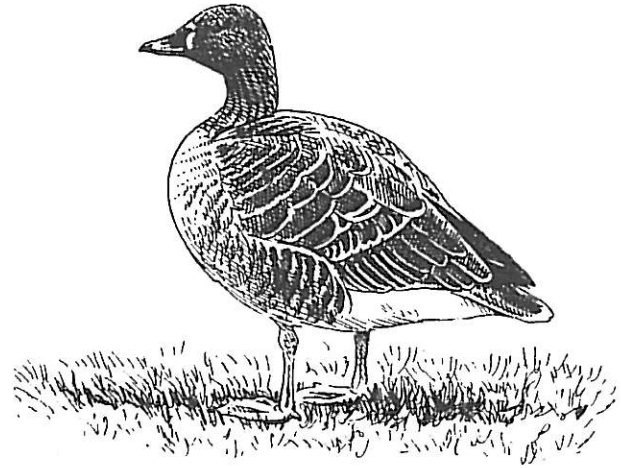
I Norge hekker sædgåsa i dag meget fåtallig i barskogsregionen og delvis også i bjørkebeltet. Den regnes likevel fortsatt som en relativt vanlig hekkefugl i indre og østlige deler av Finnmark, mens den i indre deler av Nord-Trøndelag og sørlige deler av Nordland er svært fåtallig. Tidligere ble grensen mellom de to Trøndelag-fylkene betraktet som sørgrensen for utbredelsen av sædgås i Norge. Den norske hekkebestanden i Trøndelag blir sett på som en vestlig utløper av den svenske hekkebestanden.

Sædgåsa er en utpreget innlandsfugl, i motsetning til den kysthekkende grågåsa. Ulik andre gjess som opprinnelig har hekket i Europa, kan sædgåsa hekke i tett barskog og bjørkeskog. Reiret ligger vanligvis nær vann, gjerne på en gresskledd holme i elv eller i utkanten av ei skogsmyr, men det kan også ligge opp til en kilometer fra myr eller vassdrag. I Skandinavia og trolig også i Russland foretrekker sædgåsa å hekke på minerotrofe myrkomplekser med en rekke sivliggende planter som starr, myrull og bjønnskjegg (Pirkola & Kalinainen 1984).

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

Sædgåsa er nå en fåtallig hekkefugl i Sør-Norge, etter en kraftig reduksjon av hekkebestanden fra siste del av 1800-tallet. I indre deler av Nord-Trøndelag var den tidligere godt kjent av lokalbefolkningen og ble utnyttet som matvilt. Vannkraftutbygging, skogsdrift med veibygging og drenering av myrer, hyttebygging, økt ferdsel, jakt og forstyrrelser på hekkeplassene, er alle årsaker som er antatt å ligge bak bestandsnedgangen (se Follestad 1994). Også i Finnmark gikk bestanden tilbake i samme periode. Noe av årsaken til dette kan være en til dels omfattende nedslakting av mytende gjess.

Det synes imidlertid å være lite datagrunnlag for påstander om en ytterligere, kraftig bestandsnedgang både i Finnmark og Sverige/Trøndelag etter 1950-årene. Tvert om tyder tellinger i Nord-Jylland, Danmark på at den sørligste delen av bestanden har økt de siste 20-30 årene. Likevel er denne bestanden liten og fortsatt sårbar (se Follestad 1994).

I Finland og Russland har bestanden økt til dels kraftig. Dette kan skyldes forbud mot vâjakt i Russland i 1960-åra og bedre vern under trekket og på vinteroppholdsstedene. I noen områder i Russland, bl.a. sørøst på Kolahalvøya, er hekkebestanden av sædgås meget tett. Sædgåsa er derfor en tallrik gåseart, og totalt er bestandene av *fabalis* og *rossicus* som hekker og overvintrer i Europa anslått til henholdsvis 80.000 og 300.000 individer (Madsen 1991).

Hekkebiologi

Sædgåsa er meget sky og vanskelig å oppdage i hekketiden, selv i områder der det hekker flere par, og hekkebestanden kan derfor være noe større enn det som er kjent i dag. Den hekker vanligvis i spredte par, men kan noen ganger danne små, løse kolonier. Den letteste måten å oppdage sædgåsa på, er å se etter sportegn som gåseskit og mytefjær på beiteområdene.

Fenologien til sædgåsa i hekkeperioden er dårlig kjent i Norge, men de kommer til hekkeplassene hos oss fra siste halvdel av april til midten av mai. Ungene kan være flygedyktige etter 40 dager (men få data foreligger). Dette er i så fall betydelig kortere tid enn for grågåsa, og er kanskje en viktig grunn for at sædgåsa kan gjennomføre hekkingen i løpet av den korte arktiske sommeren på tundraområdene i Sibir.

Trekkforhold

Sædgjess er i Norge bare merket i myteperioden i Finnmark (Tveit 1984). Det er ikke klart i hvor stor grad dette er norske gjess eller gjess fra andre land. Gjenfunn av ringmerkede sædgjess og observasjoner av gjess som er merket med halsring, viser at en meget stor del av *fabalis*-typen raster i Sverige høst og vår, der noen også kan overvintrer. Fra Sverige trekker de videre til østlige deler av Danmark, Vest-Tyskland og Nederland (Nilsson & Persson 1984).

Bestanden i Trøndelag og i Sverige øst for Trøndelag skiller seg på flere punkter klart fra sædgjess som hekker lenger nord og øst, bl.a. ved at de trekker til Nord-Jylland, der de fleste overvintrer. Noen trekker også videre til England en kort periode om vinteren (se Follestad 1994).

Sædgjess blir regelmessig sett i Norge vår og høst, og et lite antall kan også overvintrer her i landet.

Arne Follestad

Sædgås *Anser fabalis*

- 17 ● Konstatert hekking
- 16 ● Sannsynlig hekking
- 41 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

